

Homilie herdenkingsviering paus Benedictus XVI Kathedraal Brussel 6 januari 2023

De lezingen die we hoorden zijn de lezingen die de liturgie voorziet voor de vrijdag voor het feest van Epifanie. In het evangelie heeft Marcus het over de doop van Jezus. Bij die doop klinkt een stem uit de hemel die zegt: *“Gij zijt mijn Zoon, mijn Veelgeliefde; in u heb ik welbehagen”*. Het is God zelf die van Jezus getuigt en Hem openbaart als zijn Zoon. In de eerste lezing uit zijn eerste brief komt Johannes daarop terug. *“Als we het getuigenis van mensen aannemen, dan zeker dat van God, dat zoveel groter gezag heeft”*, schrijft hij. Maar tegelijk zegt hij dat dit getuigenis alleen toegankelijk is voor hen die geloven. Dat is toch hoogst eigenaardig: enerzijds is er geen geloof zonder getuigen en tekenen die het geloofwaardig maken; maar anderzijds kunnen die tekenen en getuigenissen alleen hen overtuigen die geloven. Het geloof blijft dus een mysterie. Je kunt het niet rationaliseren.

Het is dat geloofsmysterie dat het leven en de roeping van Paus Benedictus zo heeft bepaald. Al vanaf het begin, reeds als jonge theoloog, was hij gepassioneerd door die vraag. Een geloof dat de rede geenszins ontkent of minacht maar dat er ook niet mee kan verward worden. Hij was overtuigd van het belang en de noodzaak van de vernieuwing en hervorming van de Kerk. Van ganser harte en met veel overtuiging en competentie heeft hij als expert deelgenomen aan het Tweede Vaticaans Concilie. En zoals het Concilie zelf wist hij dat deze vernieuwing en hervorming zich ook moesten concretiseren op structureel niveau. En toch bleef het zijn diepe overtuiging: waartoe zou die structurele hervorming dienen als ze niet juist de vernieuwing en verdieping van het geloof op het oog had.

Laat het duidelijk zijn: als hij het had over het geloof dan bedoelde hij wel degelijk het geloof in God. Wanneer men de huidige situatie bekijkt en als men nadenkt over de toekomst van de Kerk, dan is dat wel de echte en beslissende vraag: de vraag naar God, naar het geloof en naar de relevantie van dat geloof voor mens en samenleving. Men zegt dat paus Benedictus vooral theoloog is geweest en gebleven. Maar vergeten we niet dat juist deze vraag, de vraag naar God en de waarheid, de vraag waarmee hij ons voortdurend heeft geconfronteerd, een bij uitstek ook pastorale vraag is.

“Medewerker van de waarheid”. Dat is de bisschopsleuze die hij had gekozen. Maar tegelijk liet hij verstaan dat de waarheid die hij zocht, niet de waarheid was van een idee. God is niet een idee en het geloof geen ideologie. In zijn encycliek *Deus caritas est* schrijft hij: *“Aan de oorsprong van het christen zijn, ligt geen ethische beslissing noch een hoogstaande idee, maar een ontmoeting met een gebeurtenis, met een Persoon.”* Niet een idee maar deze ontmoeting is bepalend voor het geloof. Het zal daarom niet verwonderen dat zijn eerste encycliek niet ging over het geloof maar over de liefde, over God die liefde is: *Deus Caritas est*. Slechts in de liefde is de waarheid te vinden.

Paus Benedictus was een vriendelijk en beminlijk iemand, discreet en delicaat en zeer gecultiveerd. “Nobel en zacht” zijn de woorden die paus Franciscus voor hem heeft gebruikt. Toen hij theologiestudent en jonge professor was, beleefde de Kerk een uiterst genadevolle en hoopvolle tijd. Al vele jaren voor het Concilie hadden de liturgische beweging, de herontdekking en een beter verstaan van de Schrift en de Kerkvaders baanbrekend werk verricht en

zo het Concilie mogelijk gemaakt. Voor die vernieuwde theologie heeft hij zich ten volle ingezet en hij is haar altijd trouw gebleven. Maar na het Concilie ontstond ook in de samenleving een verlangen naar vernieuwing en verandering. Ook daar bleek een tijdperk ten einde te lopen. Maar hoe de vernieuwing van het Concilie kon samengaan met die andere maatschappelijke vernieuwingen, dat werd voor hem een grote vraag. En ze is dat nog altijd voor ons.

Het gaat niet zomaar om enkele veranderingen: niet een tijd van veranderingen maar een verandering van de tijd zelf. Een samenleving waarin het geloof in God niet vanzelfsprekend is; waar het geloof wel van betekenis kan zijn voor het privéleven van de burger maar niet voor de wereld en niet voor de samenleving. Dat heeft hij met grote luciditeit onderkend. Hij heeft er ook onder geleden. Precies omdat het hem ook daarin ging om de waarheid. En ook hier weer niet een theoretische waarheid maar de waarheid die God zelf is. Natuurlijk heeft hij die vraag op zijn manier beantwoord, vanuit zijn eigen achtergrond en gevoeligheid. En niet iedereen zal het met zijn antwoorden eens zijn. Maar dat hij ons met die cruciale vraag geconfronteerd heeft en ze met zoveel diepgang heeft behandeld, is een blijvende erfenis die we koesteren en waarvoor we dankbaar blijven.

Ik weet dat elke vergelijking mank loopt. Toch doet de persoon van Benedictus denken aan Augustinus. Zijn doctoraatsthesis ging trouwens over deze grote Kerkvader. Ook Benedictus was een groot theoloog die te midden van alle pastorale zorgen toch de tijd vond om te schrijven en het woord te voeren. Maar die tegelijk, zoals Augustinus een zeer spiritueel iemand was, een man van God. Zijn ontslag, waarmee hij iedereen heeft verrast, was een daad van luciditeit en een leerschool in nederigheid voor heel de Kerk. Bijna tien jaar heeft hij nadien een teruggetrokken leven geleid, in stilte en gebed voor het welzijn van de Kerk en het heil van de wereld. In groot respect voor zijn opvolger paus Franciscus en in steeds diepere verbondenheid met hem.

Brengen wij dank aan God voor alles wat Hij ons en de ganse Kerk gegeven heeft in de persoon en zending van zijn trouwe dienaar, die bij zijn verkiezing tot universele herder van de Kerk zichzelf heeft voorgesteld als *“nederige werker in de wijngaard van de Heer”*. Bidden we voor hem. Dat heeft hij ook zelf gevraagd in zijn testament: *“Bid voor mij dat de Heer, niettegenstaande mijn zonden en tekortkomingen, mij mag ontvangen in zijn eeuwige woning”*. Dat is ons gebed: dat hij nu voor eeuwig het licht van Gods liefde en waarheid mag aanschouwen.

+Jozef kardinaal De Kesel
Aartsbisschop van Mechelen-Brussel